

Literatura v českých zemích

Poválečná léta

- kontext
  - obnova válkou poničené země
  - odsun německých obyvatel
  - obtížná ekonomická situace – přidělový systém, nedostatek spotřebního zboží
  - rostoucí vliv SSSR na chod státu – odstoupení Československa od Marshallova plánu, směřování na východ
  - lidé se přiklánějí k levici a idejím socialismu/komunismu (...)
- směřování literatury
  - červen 1946 sjezd Syndikátu českých spisovatelů – sborník Účtování a výhledy (1948)
  - snaha literatury vyrovnat se s protektorátními zásahy
  - ... viz prezentace
- (časopisy netřeba psát)
- po válce vyšly zakázané knihy
- Julius Fučík – viz prezentace
- Vladimír Holan
- socialistický realismus
  - stranickost – spisovatel by měl sympatizovat se stranou a vyhrožovat těm, kdo s ní symbolizovat nebudou
  - lidovost, srozumitelnost – fráze, hesla
  - optimismus – patetická gesta
  - pravdivost (v rámci ideologie)
  - schematičnost hrdiny – kladný × záporný
  - hlavní cíl – převýchova čtenáře
- tendenční/agitační/frézistická poezie
  - stírání hranic mezi intimní a veřejnou sférou
- literatura od února 48
  - oficiální
  - neoficiální (ineditní) – samizdatová
  - exilová
  - underground
- Jan Otčenášek
  - Romeo, Julie a tma
    - Pavel + Ester (židovka)
    - vyhne se transportu, Pavel ji ukryje

60. léta

- změny v kompozici děl – Kafka, poukazování na absurdnost, zaměření na nitro jedince, subjektivita
- proměny prózy 60. let
- druhá vlna válečné prózy
- Arnošt Lustig
  - Dita Saxová – trauma z koncentračního tábora, sebevražda
  - Hořká vůně mandlí

- Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou
- redaktor časopisu Playboy
- Ladislav Fuks
  - zažil odsun svých židovských spolužáků do koncentračních táborů – tematizoval holocaust a druhou světovou válku
  - smutné dětství, chladný otec, přísná matka, vyrůstal osamoceně, psychické problémy
  - dekadent – sbírka morbidních bizarností v dejvickém bytě (inspirace sbírkou Metternicha v Kynžvartě, kterou spravoval)
  - vzrůstající celoživotní pocit rozpolcenosti, strachu a úzkosti – autor se sám přiznává k tomu, že u sebe pozoruje schizofrenní rysy
  - pokusí se o únik z osamělosti, když se v roce 1964 ožení s Italkou Giulianou Limiti – manželství okamžitě krachuje (úprk s rumunským číšníkem), nechává se hospitalizovat na pražské psychiatrické klinice
  - etapy tvorby
    - 1. etapa: téma židovství – deprese, úzkost, strach, tíha existence, mistr masky, hra se čtenářem, kompozice jako hudba – leitmotivy (zprvu nedůležité), lehká obměna, práce s barvami
      - Spalovač mrtvol
      - Pan Theodor Mundstock
      - Mí černovlasí bratři
    - 2. etapa: příklon k režimu – 70. léta, prorežimní literatura, kvalita upadá
      - autor se přidává prý jen “na oko” – nesnese pomyslení, že by mu nevycházely jeho knihy
      - málo vnějších dějů (× Lustig), soustředění na vnitřní stavy, prožívání – čtenář má pocit nejasnosti, nesouvislosti
      - motivy tajemna a fantaskna
      - hlavní téma – pocit tragické stísněnosti vyplývající s osamělosti
  - 1963 – vstoupil do literatury románem Pan Theodor Mundstock
    - připravuje se na transport
    - stín Mon, slípka
    - cestou na transport ho srazí auto
  - Mí černovlasí bratři (1964)
    - 6 povídek
    - leitmotiv “Smutek je žlutý a šesticípý jako Davidova hvězda”
    - děj knihy se odehrává na přelomu 30. a 40. let
    - osudy pěti gymnazistů za druhé světové války – tři z nich jsou židovského původu
    - hlavní hrdina Michael čelí ztrátě židovských přátel, kteří postupně mizejí
    - postava rasistického učitele zeměpisu
  - Variace pro temnou strunu – hlavní hrdina trpí nedostatkem citů
  - Spalovač mrtvol
  - Myši Natalie Mooshabrové (1970)
    - hororový žánr, obraz totalitního státu, strach, udávání, zákeřnost, grotesknost, fantasknost

- chudá vdova – syn kriminálník, dcera prostitutka, práce v sirotčinci
  - Příběh kriminálního rady – detektivní román
  - Vévodkyně a kuchařka – historický román z doby habsburské monarchie
- další autoři tohoto proudu (židovství, 2. sv. válka)
  - Ludvík Aškenazy – Vajíčko, moderní pohádka (Putování za švestkovou vůní)
  - Vladimír Körner – Adelheid
  - Jan Procházka – Kočár do Vídně
  - Ota Filip – Cesta ke hřbitovu
- historická próza – viz prezentace
- Josef Škvorecký
  - Náchod (v jeho dílech Kostelec)
  - manželka Zdena Salivarová
  - dobrý pozorovatel a vypravěč
  - jediná básnická sbírka nevyšla
  - nakladatelství 68 Publishers
    - Řád Bílého lva za vydavatelskou činnost
    - stipendijní pobyt v USA → Toronto, zde založil nakladatelství
    - vydával zakázanou literaturu – rukopisy se k němu dostávaly diplomatickou poštou
  - v angličtině psal eseje
  - překládal Hemingwaye, Faulknera, Bradburyho
  - Hemingway – jeho vzorem
  - zájem o detektivky a jazz
  - studoval angličtinu a filozofii
  - byl na vojně → Tankový praporek
  - po emigraci byl zbaven občanství
  - byl šéfredaktorem časopisu Světová literatura
  - působil v nakladatelství Odeon (tehdy se jmenovalo jinak)
  - Prima sezóna (1973)
    - Danny Smiřický – alter ego
    - prequel Zbabělců
    - soubor šesti povídek
    - osudová dívka Irena
    - má dvě rande s Irenou a Marií, Marie ho vidí s Irenou
  - román Zbabělci (1958)
    - jeho prvotina
    - osm dní před osvobozením
    - Danny si nepřipouští politickou situaci, pořád touží po Ireně
    - Danny si namlouvá, že je zamilovaný
    - Irena + Zdeněk
    - Dannyho život – jazzová kapela, saxofon, holky; sláva ho nezajímá
    - Danny – antihrdina
- Milan Kundera
  - narodil se 1929, stále žije
  - Brno
  - otec Ludvík Kundera, 1. rektor JAMU, muzikolog
  - vyučoval na FAMU
  - dvakrát vstoupil do KSČ, dvakrát byl vyloučen

- od roku 1968 chtěl, aby se literatura vymanila z ideologie – esej Český úděl
  - reakce Václava Havla – esej Český úděl?
- 1975 manželé Kunderovi emigrují do Francie
- 1979 zbaven československého občanství
- 1981 získává francouzské občanství
- do Česka se vrací výjimečně – inkognito
- Směšné lásky
  - 7 povídek
  - povídka Falešný autostop
    - chlapec a dívka jedou na dovolenou, v době socialismu (normalizace)
    - dívka – stydlivá, cudná, čistá, není jako ostatní
    - chlapcovi se líbí, že není jako ostatní
    - předstírá, že je stopařka
    - dívka na chlapce žárlí, představuje si, že takhle jedná i s ostatními stopařkami
    - nakonec se chlapci nedaří hru ukončit, zjišťuje, že dívka se od ostatních žen tolik neliší, je rozčarován
    - hra → zvrtnutí
    - otevřená sexualita
    - otevřený konec
  - Zlaté jablko věčné touhy
    - registráž – zapisovat si jména žen, které nás zaujali a které bychom mohli kontaktovat
    - kontaktáž – následné kontaktování, posuzování žen
    - sebeklamná hra
    - mládí – negativní kontext × Šrámkův Stříbrný vítr
    - ironický → sarkastický, kritický postoj Kundery
  - Já truchlivý bůh
    - vyloučen ze souboru Směšných lásek
    - Adolf, Janička, Řek Apostol
    - hlavní hrdina je domluvený se svým řeckým kamarádem, který předstírá, že je šéfdirectorem řecké opery
    - Janička všemu věří
    - Janička obdivuje muže, kteří se něčím proslavili
    - Adolfa koncerty nebaví, ale vodí na ně Janičku
- Nesnesitelná lehkost bytí
  - román o emigraci, odehrává se v ČSR
  - Tomáš (chirurg) + Tereza (servírka)
  - Tomášova milenka Sabina + Francek
  - emigrují do Švýcarska
  - Tereza se vrací zpět do ČSR, Tomáš odjíždí za ní, přichází o úspěšnou kariéru
  - idyla na vesnici, umírají při autonehodě
  - Francek umírá na cestě do Kambodži
  - myšlenka Einmal ist keinmal
    - vztahuje se k životu
    - žijeme jen jednou, lineárně, nic se neopakuje

- rozpor s Nietchem
- člověk nemůže být šťasten – štěstí je touha po opakování
- Nesmrtelnost
  - román psaný ve francouzštině, odehrává se v Paříži

Poezie

- významné osobnosti starší generace – Holan, Halas, Hrubín, Seifert, Nezval, Zahradníček, ...
- agitační poezie
- poezie všedního dne (květnáci)
- nová generace básníků
  - Skupina 42, Ohnice, Skupina RA
  - experimentální (konkrétní) poezie
  - undergroundová poezie
  - písňové texty
- meziválečná poezie – avantgarda, surrealismus
  - Vítězslav Nezval
- Skupina 42
  - snaží se vrátit umění, zasadit ho do aktuálního děje, vrátit ho lidem, ukotvit ho do každodennosti
  - Jarní almanach básnický na rok 1940
    - 14 mladých autorů, první impulz
  - Kamil Bednář: stať Slovo k mladým – reaguje na krizi umění, návrh na likvidaci všech ideologických programů, potřeba návratu k “nahému člověku”
  - Jindřich Chaloupecký (hlavní teoretik Skupiny 42): esej Svět, v němž žijeme
    - vychází ze Sartrova Bytí a nicoty – člověk je vržen do světa, musí se potýkat s různými problémy
  - Josef Kainar: Stříhali dohola malého chlapečka
    - železná židle, přerod, kontrast, běžný život, nevyzrálost učně, příběhovost
  - společné rysy Skupiny 42
    - snaha přiblížit se realitě, všednosti městského člověka – úděsné drama člověka současnosti
    - jednoduchost, všednost, drsnost
    - město a jeho periferie, “nová příroda” – zkoumání města a existence moderního člověka v něm, civilizace ničí staré mýty, ale vytváří nové
    - monumentální i děsivé konstrukce města, chaos i řád, reklamy, motorismus, grotesknost
    - motiv chodce – mytická postava, prochází městem, přízrak města, poslouchá útržky hovorů (viz James Joyce)
    - inspirace angloamerickou literaturou (Carl Sandburg)
    - většina měla obyčejná zaměstnání, překlady (Kolář z angličtiny)
    - znaky děl
      - prozaizace, epičnost, volný verš, všednost, jednoduchost
      - fragmentárnost (hovory), deníkovost
      - kombinace vznešeného a nízkého
      - surovost (i formálně – nelibozvučnost)
      - slang, nespisovný jazyk – depoetizace
      - manipulace s člověkem – obyčejný člověk beze jména

- pocity deziluze, marnost, hnusu a nicoty (existencialismus), protiklady
  - technika (status quo) × civilismus, futurismus
- malířské umění – prvky kubismu, poetismu
- básníci – Jiří Kolář, Josef Kainar, Ivan Blatný
- Jiří Kolář
  - moderní a experimentální básník, věnoval se také výtvarnému umění, proslavil se svými kolážemi, komunistickým režimem byl pronásledován, jeho díla mohli vycházet pouze v samizdatu nebo v exilu, podepsal Chartu 77, emigroval do Francie, do Česka se vrátil koncem 90. let
  - hlavní téma – nesvoboda v totalitní společnosti
  - Křestný list – knižní prvotina, patronem František Halas
  - Limb a jiné básně, Sedm kantát, Ódy a variace – tematika města
  - Dny v roce – básnická část denních záznamů
  - Roky ve dnech – prozaické deníkové zápisky, inspirace z cest po Francii
  - kavárna Slavia v Praze – centrum uměleckého dění
  - v 50. letech psal knihy pro děti
  - Prométheova jádra – za tuto sbírku zatčen a vězněn 9 měsíců, rukopis nalezen u V. Černého
    - ohrožení lidské svobody, totalita, zápas o mravnost
    - hlavní téma – svědectví o nastupující diktatuře
    - žánrově rozmanité texty
- Josef Kainar
  - básník, textař, hudebník, výtvarník, novinář
  - narozen v Přerově, studoval v Hlučíně na gymnáziu, válečná léta strávil v Ostravě, kde vystřídal řadu zaměstnání
  - Nové mýty
  - Stříhali dohola malého chlapečka
  - inspirace jazzem, swingem, blues, hrál na housle, klavír a kytaru, skupina Flamengo
- Ivan Blatný
- Jiří Orten
  - vlastní jménem Ohrenstein
  - narodil se v Kutné Hoře
  - Karel Jílek, Jiří Jakub – pseudonymy
  - herec, Žid, perzekuce
  - Hanuš Bonn – spisovatel, společně s Ortenem působil v židovské náboženské obci
  - vliv existencialismu
  - srazila ho německá sanitka
  - Čítanka jaro, Cesta k mrazu, Ohnice, Elegie, 3 knihy deníků – Modrá, Červená a Žíhaná
- skupina Ohnice
  - autoři meditativní poezie navazující na Jiřího Ortena (podle jeho sbírky název skupiny)
- skupina Ra

- novosurrealistická skupina, vznik na počátku 40. let
- jméno podle města Rakovníku a knižní edice Ra
- Ludvík Kundera působil tam (bratranec Milana Kundery)
- Bohumil Hrabal
  - Ostře sledované vlaky
    - Miloš Hрма – mladý nezkušený naivní chlapec, dívka Máša, chce spáchat sebevraždu
    - výpravčí Hubička
    - partyzánska Viktorie
    - Bildungsroman – vývojový román, přerod hlavní postavy (např. z chlapce v muže)
  - Obsluhoval jsem anglického krále
    - příhody ze života
    - dlouhá souvětí
    - hospodské historky
  - Taneční hodiny pro starší a pokročilé
    - jedno dlouhé souvětí